

Regional biblioteksplan 2019–2022

REGION VÄSTERNORRLAND

Regional biblioteksplan 2019–2022

INNEHÅLL

Biblioteksplan för Region Västernorrland	6
--	---

01

Förutsättningar för biblioteksverksamhet i Västernorrland	7
---	---

02

Medicinska biblioteket	8
------------------------------	---

03

Folkhögskolornas biblioteksverksamhet	10
Hörsala folkhögskola	10
Ålsta folkhögskola	12
Örnsköldsviks folkhögskola	12

04

Regionbibliotek Västernorrland	14
Samverkan och verksamhetsutveckling	14
Demokrati och delaktighet	17
Litteratur- och läsfrämjande	19
Litteraturfrämjande	19
Läsfrämjande	20
Styrdokument	22

BIBLIOTEKSPLAN FÖR REGION VÄSTERNORRLAND

Det här är Region Västernorrlands regionala biblioteksplan. Den omfattar det Medicinska biblioteket, biblioteken på de tre regionägda folkhögskolorna, Håla folkhögskola, Ålsta folkhögskola och Örnsköldsviks folkhögskola samt Regionbibliotek Västernorrland. Planen är beslutad i Regionfullmäktige och gäller för perioden 1 januari 2019 till 31 december 2022.

Den regionala biblioteksplanen följs upp i samband med bibliotekens respektive årliga verksamhetsberättelser. Kulturverksamheten inom Region Västernorrland ansvarar för att utvärdering genomförs vid planperiodens slut.

Kungliga biblioteket har ett uppdrag från regeringen att formulera ett förslag till en nationell biblioteksstrategi. Förslaget överlämnas till regeringen den 31 mars, 2019.

Nationella och regionala styrdokument

Bibliotekslagen (SFS 2013:801) är det övergripande styrdokumentet för offentligt finansierade bibliotek. Följande paragrafer omfattar samtliga av Region Västernorrlands biblioteksverksamheter:

2 § *Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.*

4 § *Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att uti-*

från deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

5 § *Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på*

1. *de nationella minoritetsspråken,*
2. *andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och*
3. *lättläst svenska.*

Andra ramlagar som styr de regionala biblioteksverksamheterna är *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2018:1367)*, *Hälsa- och sjukvårdslag (SFS 1982:763)* och *Patientlag (SFS 2014:831)*.

En förteckning över olika styrdokument för biblioteksverksamheterna bifogas som bilaga.

Regionplanen *Liv, hälsa och hållbar utveckling i Västernorrland 2019–2021* anger den regionala inriktningen för alla verksamheter inom Region Västernorrland bland annat att Agenda 2030 ska vara vägledande för alla verksamheter.

Enligt kultursamverkansmodellen ska Region Västernorrland i samverkan med kommunerna och i samråd med det professionella kulturlivet och det civila samhället ta fram en regional kulturplan.

I *Kulturplan för Region Västernorrland 2019–2022* beskrivs målsättningarna för Regionbibliotek Västernorrland och för biblioteken på de tre folkhögskolorna som Region Västernorrland ansvarar för.

Förutsättningar för biblioteksverksamhet i Västernorrland

01

Västernorrland är en glesbefolkad region, ofta med stora avstånd till centralorten. Befolkningsprognosen visar på en ökad andel äldre personer. Viss ökning finns även bland barn och unga, men i mindre omfattning i relation till ökningen av äldre. Den svenska konjunkturen har generellt varit stark de senaste åren, men det avspeglar sig inte inom regionen. Både sysselsättning och arbetskraft är på en låg nivå i jämförelse med riket och arbetslösheten är högre än riksgenomsnittet¹.

Skillednaderna i arbetslöshet varierar stort mellan olika grupper. Invånare med en svagare ställning på arbetsmarknaden är personer med högst förgymnasial utbildning, utomeuropeiskt födda, personer med funktionsvariation som medför nedsatt arbetsförmåga och arbetslösa mellan 55–64 år. Det finns ett tydligt samband mellan utbildningsnivå och förvärvsarbete. En högre andel högt utbildade invånare förvärvsarbetar jämfört med personer med lägre utbildning. Jämfört med riket har Västernorrland en lägre andel invånare mellan 25–64 år med eftergymnasial utbildning².

Kommunernas folkbibliotek och skolbibliotek, biblioteken vid folkhögskolorna i regionen samt biblioteket på Mittuniversitet och studentbiblioteket i Örnsköldsviks kommun, spelar en avgörande roll för

många invånares möjlighet att utbilda och bilda sig. Biblioteken ger tillgång till kurslitteratur och datorer, till studieplatser och olika stöd till exempel informationsvägledning och källkritik, men även läxhjälp (i samarbete med volontärer). Folkbibliotek är dessutom viktiga aktörer för kommunernas och regionens tillväxt. De ökar attraktionskraften för platsen eftersom de även fungerar som kulturhus. Folkbibliotek är med andra ord ett ställe där invånare inte enbart möter litteratur, utan även kultur, konst, tar del av och deltar i samtal och debatter med mera.

Det finns folkbibliotek och skolbibliotek i samtliga av regionens kommuner. Ett stort antal när- och filialbibliotek ger tillsammans med mobila biblioteksenheter service till stadsdelar, mindre tätorter och gles- och landsbygd. Respektive kommun ansvarar för verksamheten på folkbiblioteken. Ansvaret för skolbibliotek på grundskolenivå och gymnasienivå har skolornas huvudmän, antingen kommunen eller fristående aktör. Ansvaret för biblioteken på regionens fem folkhögskolor är fördelat på respektive skolas huvudman. Örnsköldsviks kommun ansvarar för studentbiblioteket i kommunen och Mittuniversitetet ansvarar för forskningsbiblioteket på campus i Sundsvall.

1) *Liv, hälsa och hållbar utveckling i Västernorrland. Regionplan 2019–2021, sid. 16.*

2) *Ibid.*

02 Medicinska biblioteket

Verksamhet

Medicinska biblioteket i Västernorrland är en länsövergripande organisation vid regionens tre sjukhus i Sollefteå, Sundsvall och Örnsköldsvik. Organisatoriskt hör det till området Forskning, Utbildning och Innovation inom Regionledningsförvaltningen, Region Västernorrland.

Medicinska bibliotekets huvudsakliga uppdrag är att vara ett stöd för regionanställda vid fortbildning, kompetensutveckling och forskning. Bibliotekets främsta målgrupper är hälso- och sjukvårdspersonal samt studenter inom hälso- och sjukvårdsområdet. Modern sjukvård kräver god tillgång till medicinsk information och Medicinska biblioteket bidrar till att de regionanställda kan söka, hitta och kritiskt värdera vetenskaplig information. Medicinska biblioteket bidrar i förlängningen till ökad patientsäkerhet och sjukvårdens effektivitet genom att hälso- och sjukvårdspersonalens informationskompetens ökas och utvecklas.

Samtliga regioner i landet är med i bibliotekskonsortiet Eira, som ger hälso- och sjukvårdspersonal tillgång till ett garanterat grundutbud av internationella forskningsresultat via ett stort antal e-tidskrifter. Urvalet av resurser sker i samarbete mellan sjukhusbiblioteken i Sverige. Utöver grundutbudet köper Medicinska biblioteket in ytterligare resurser för att stödja ett evidensbaserat arbetssätt för fler specialiteter och yrkesområden inom Region Västernorrland.

Medicinska biblioteket har en informationssida på regionens intranät med tillgång till elektroniska informationsresurser samt information om tjänster som Medicinska biblioteket erbjuder och når på så sätt även ut till hälsocentraler och regionanställda som inte arbetar i anslutning till sjukhusen. Kontinuerlig undervisning bedrivs för regionanställda för att resurserna ska kunna användas så optimalt som möjligt.

För att öka patienters tillgång till kvalitetssäkrad information erbjuder Medicinska biblioteket patienter och närstående hjälp med att söka information om hälsa och sjukdomar. Biblioteket kan också hjälpa till med kontaktinformation till patientorganisationer och information om var de kan vända sig om de har synpunkter på eller är missnöjda med vården.

Utmaningar

Den främsta målgruppen för Medicinska biblioteket, hälso- och sjukvårdspersonal, har en komplex vardag med ofta förekommande hög arbetsbelastning. Medicinska biblioteket behöver därför utveckla nya arbetssätt för att nå ut i verksamheterna och kunna fortsätta att bidra till ökad informationskompetens och slutligen säkrare vård.

Det har under senare år varit svårt att rekrytera nya medarbetare med arbetslivserfarenhet från medicinskt bibliotek och det har framför allt saknats erfarenhet och kunskap inom informationsökning.

Foto: Daniel Håkansson

Verksamheten har därmed haft vakanser, vilket har påverkat bibliotekets handlingskraft till utveckling och krävt hård prioritering av arbetsuppgifter.

Möjligheter

Medicinska biblioteket vill verka för att biblioteksstödet till verksamheterna kommer närmare och blir mer lättillgängligt. Att stödet blir en del av klinikens vardag, för att förbättra tillgången till medicinsk evidens och kunna stödja personalen i granskning och värdering av vetenskaplig information. Medicinska biblioteket ska fortsätta utveckla tillgängligheten och användarvänligheten av e-biblioteket och bibliotekets tjänster kopplat till detta.

Mål

- Att utveckla nya arbetssätt för att nå ut till verksamheterna och öka sjukvårdspersonalens informationskompetens.
- Att verka för ökad tillgänglighet och användarvänlighet av e-resurser för regionanställda.
- Att verka för ökad kännedom om Medicinska bibliotekets resurser och tjänster som underlättar arbetet i vardagen för regionanställda.

03

Folkhögskolornas biblioteksverksamhet

HOLA FOLKHÖGSKOLA

Verksamhet

Hola folkhögskolas bibliotek är placerat i ett eget hus, Villan, som tidigare var rektorsbostad. Villan fick sommaren 2017 ett nytt huvudsakligt användningsområde då Häxmuseet flyttade till nedervåningen. Byggnaden inrymmer numera både museum och bibliotek. På övervåningen finns det möjlighet att låna böcker, både skönlitteratur och facklitteratur. Ett särskilt rum tillägnas litteratur om Ångermanland och ett rum har böcker som tidigare har tillhört skolans grundare Johan Sandler. Bokutlåningen sköts med manuell självservice. För närvarande träffas en bokcirkel för boende i närområdet en gång i månaden på Hola.

I Häxmuseet finns en mindre samling referenslitteratur runt häxprocesserna och en samling böcker till försäljning. En stor mängd avhandlingar och forskningsmaterial finns samlade i fysisk form på museet och i digital form på webbsidan www.haxmuseet.se.

Utmaningar

Under 2017 har ett antal utvecklingsmöten runt bibliotekets framtid hållits. Ett flertal möjligheter att flytta biblioteket till annan plats på skolan har lyfts, främst på grund av tillgänglighetsfrågan då övervåningen saknar hiss. Eftersom många andra processer har tagit mycket tid i anspråk, samt att nya kurser tar anspråk

på de lokaler som finns tillgängliga, har inga klara alternativ kommit fram. Den troliga lösningen är att fortsatt använda Villan som bibliotek och utveckla de lokaler som finns.

Möjligheter

Eftersom Villan ligger avskild från resten av skolan erbjuder den en lugn och stillsam miljö. En utforskad möjlighet är att använda Johans Sänders bibliotek mer aktivt i kombination med Häxmuseet i framtiden. Under 2018 har skolan slutit avtal med ILT inläsningstjänst för att kunna erbjuda inläst litteratur för både närkursdeltagare och distansdeltagare. Här kan de deltagare som har talboks rättigheter ta del av inläst kurslitteratur på ett enkelt sätt. Deltagare med svenska som andraspråk har fått möjlighet att använda ”Viljas digitala bokhylla” med lättläst litteratur på svenska. Detta skapar ett virtuellt bibliotek som finns tillhands för både de deltagare som finns på skolan rent fysiskt och för de som studerar på distans.

Mål

- Att hitta bra arbetsformer för ”ILT” och ”Vilja” så att vi maximerar nyttjandegraden.
- Att organisera det fysiska biblioteket så att det blir inbjudande och funktionellt.
- Att fortsätta utvecklingen av referensbiblioteket på Häxmuseet.

ÅLSTA FOLKHÖGSKOLA

Verksamhet

Ålsta folkhögskola har två bibliotek, ett i Fränsta och ett i Sundsvall. Båda ligger centralt placerade i skolans lokaler. Båda används flitigt av de studerande som studierum och grupparbetsrum. Det finns möjlighet att låna böcker, både skönlitteratur och facklitteratur. Bokutlåningen sköts med manuell självservice. I Fränsta har man flyttat ut all facklitteratur till klassrummen och biblioteket används till kursrådsmöten och de studerande vistas gärna där även kvällstid. Biblioteken sköts av svensklärarna på respektive skola och de ansvarar även för inköp av ny litteratur, vilket sker kontinuerligt varje år.

Utmaningar

Deltagarna tycker om att vistas i bibliotekens lokaler, men det är inte på grund av litteraturen. En utmaning är att motivera de studerande att läsa genom att försöka hitta ett tilltalande skönlitterärt och facklitterärt utbud.

Möjligheter

Tack vare litteraturens centrala placering i skolmiljön skapas möjligheter att använda biblioteksmiljön som en kreativ studieplats. Det ges även möjlighet för lärarna att förutom de vanliga informationssökningsmetoderna via internet, kunna använda litteraturen som informationskälla.

Mål

- Att flytta ut böckerna till klassrummen och avveckla biblioteken i dess nuvarande form.
- Att ytterligare utveckla litteraturens roll i studiemiljön, genom och finna vägar att göra läsandet mer intressant för våra studerande.
- Att utöka antalet ljudböcker samt e-böcker, som kan vara en väg för de lässvaga att hitta till litteraturen.
- Att katalogisera biblioteket i Sundsvall.
- Att starta läsaktiviteter anpassade efter våra målgrupper.
- Att boka in fler författarbесök.

ÖRNSKÖLDVIKS FOLKHÖGSKOLA

Verksamhet

Biblioteket vid Örnsköldsviks folkhögskola finns placerat på källarplan i skolan. Lokalen i sig nyttjas även som grupprum och delvis som arbetsplats. Under tidigare år inköptes en mängd skönlitterära böcker, inbundna och i pocketformat, som placerats i biblioteket/i en bokvagn på översta plan, där det är fritt för alla att låna. Utlåningen sköts med manuell självservice. Även en mängd litteratur på lättare svenska har köpts in som finns i klassrum för utlåning. För att ytterligare underlätta lånande och läsande går fokus mer och mer mot mindre mobila bokvagnar i huset.

Utmaningar

Utmaningen för Örnsköldsviks folkhögskola är att vidga biblioteksbegreppet från en boksamling på en enda plats till ett vidare koncept. Den största utmaningen är utrymmesbristen i huset då nuvarande bibliotek nu eventuellt måste byggas om till arbetsrum för personalen.

Möjligheter

Skolan har provat på digitala alternativ samt sociala och litterära mötesplatser i samverkan med andra bibliotek och aktörer, det går att utveckla vidare. De Ipads som tidigare köpts in till skolan som ger deltagare möjlighet att läsa digitalt används frekvent.

En förstudie kommer även under 2018 att göras med mål att undersöka möjligheten till att genomföra ett projekt kring biografiskt skrivande i samråd med Västernorrlands museum och Regionbibliotek Västernorrland. Detta med syfte att skapa en dokumentativ antologi med livsberättelser från Västernorrland samtidigt som deltagarna får chansen att utveckla sitt skrivande.

Mål

- Att hitta nya lokala och regionala samverkansaktörer, exempelvis folkbibliotek, gymnasiebibliotek och Regionbibliotek Västernorrland.
- Att utveckla ett samarbete med Västernorrlands museum kring berättelser i Västernorrland.

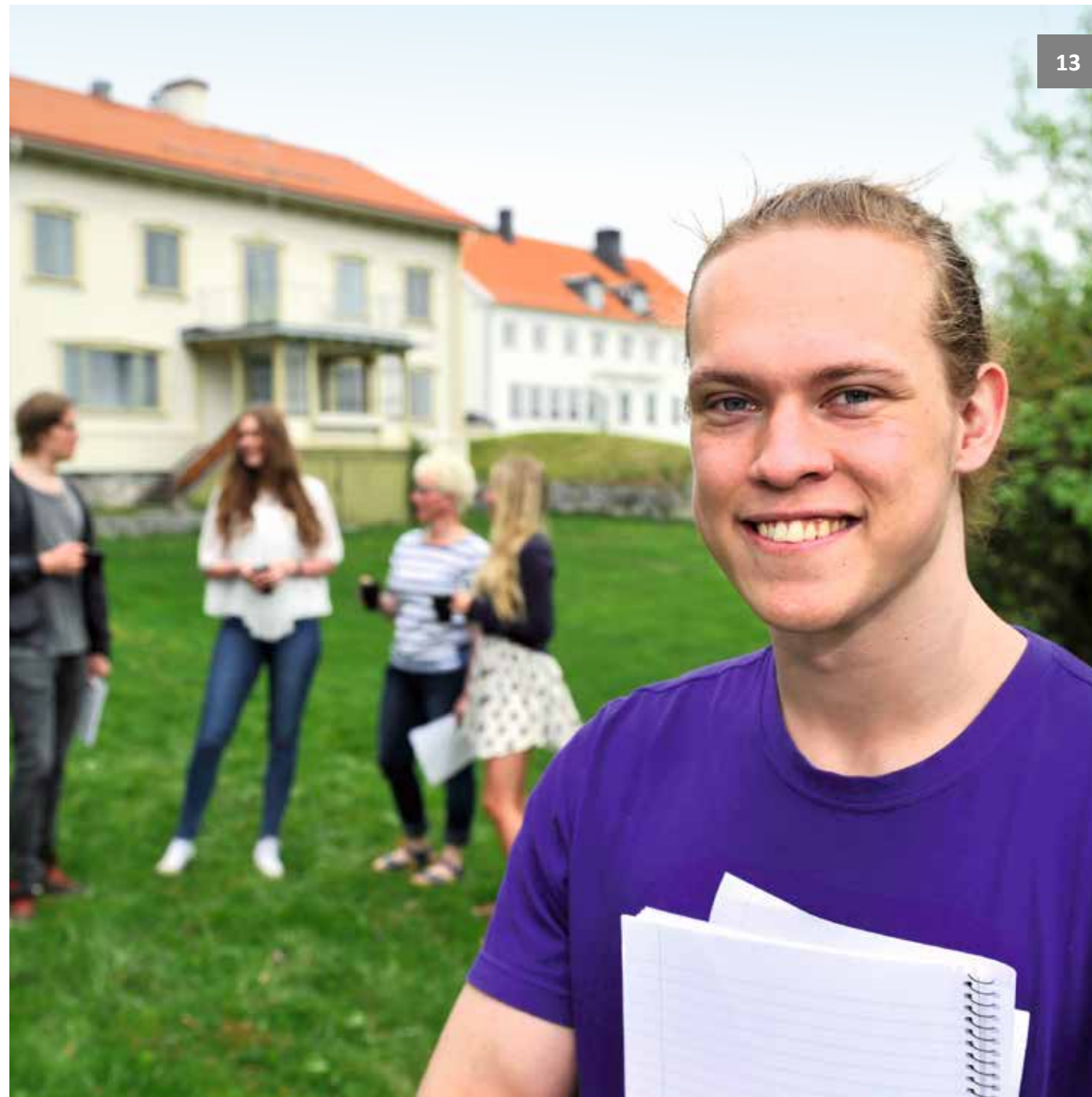

Foto: Håkan Nordström

- Att utveckla digitala alternativ, exempelvis via läsplattor och ljudböcker.
- Att satsa på läsfrämjande insatser för lässvaga grupper.
- Att tillsätta en biblioteksansvarig på skolan som tillsammans med rektor ska söka samverkansmöjligheter och nya vägar för lässtimulerande åtgärder.

04 Regionbibliotek Västernorrland

11 § Varje landsting och de kommuner som inte ingår i ett landsting ska bedriva regional biblioteksverksamhet med syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet.

Regionbibliotek Västernorrland är ett regionalt resurscentrum för biblioteksutveckling i Västernorrland. Genom samverkan med folkbiblioteken bidrar regionbiblioteket till att säkerställa att invånare har tillgång till biblioteksverksamhet, oavsett i vilken kommun de bor. Folkbibliotekens behov och önskemål är vägledande för arbetet. Regionbiblioteket erbjuder projektstöd, rådgivning och handledning. Att bedriva omvärldsbevakning samt att bearbeta och förmedla information för vidare spridning är en central uppgift.

För perioden 2019–2022 har Regionbibliotek Västernorrland identifierat tre centrala utvecklings- och målområden:

- Samverkan och verksamhetsutveckling.
- Demokrati och delaktighet.
- Läs- och litteraturfrämjande.

SAMVERKAN OCH VERKSAMHETS- UTVECKLING

I det här avsnittet beskrivs delområdet samverkan och verksamhetsutveckling, de utmaningar och möjligheter som finns och vilka mål regionbiblioteket har för perioden.

14 § I syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka.

Att samverka är centralt för offentligt finansierade bibliotek och Regionbibliotek Västernorrland samverkar med aktörer inom olika verksamheter och samhällsnivåer. Inom Region Västernorrland finns samverkan med det Medicinska biblioteket och de tre folkhögskolornas bibliotek. Folkbiblioteken i regionens kommuner är viktiga samverkansparter. Det är även regionala biblioteksverksamheter i övriga landet och särskilt i Norrbotten, Västerbotten och Jämtland Härjedalen.

Kultursamverkansmodellen möjliggör samverkan med de regionala kulturinstitutionerna. Regional ABM-samverkan (arkiv, bibliotek, museer) är ytterligare ett sammanhang där regionbiblioteket med-

REGIONBIBLIOTEK VÄSTERNORRLAND

är en del av kulturverksamheten vid Regional utveckling, Region Västernorrland.

Regionbibliotekets primära uppgift är att vara ett stöd för de kommunala folkbibliotekens verksamhetsutveckling. Omvärldsbevakning, fortbildning, nätverksbyggande, rådgivning och projektstöd är viktiga samverkansområden.

Regionbiblioteket är en del av kultursamverkansmodellen och finansieras av Region Västernorrland samt via statliga anslag. Regionbiblioteket ansvarar för litteraturen som konstform.

Till Regionbibliotek Västernorrland hör även Lättillgängliga nyheter och Inläsnings-tjänsten. Taltidningen Spotlight och de lättlästa nyheterna Y-bladet bidrar tillsammans med Inläsningstjänsten till ökad delaktighet och kunskap för personer med läshinder.

verkar. På nationell nivå samverkar Regionbibliotek Västernorrland med bland annat Kungliga Biblioteket, Myndigheten för tillgängliga medier och Kulturrådet.

Utmaningar

Folkbibliotekens verksamheter ser olika ut beroende på vilka mål och förutsättningar kommunerna har. Sett utifrån invånarperspektivet kan det medföra skillnader i innehåll och tillgång till biblioteksverksamhet, beroende på i vilken kommun personen bor. Utbildning och bildning under olika perioder i livet förändrar individens informationsbehov och förväntningar på medie- och informationsresurser.

Digitalisering av tjänster och resurser påverkar både människor och verksamheter. Utvecklingen av tekniska verktyg, enheter och plattformar pågår ständigt och i snabb takt. Människors beteenden och behov ändras allteftersom tekniken blir en del av deras vardag. Folkbiblioteken har tagit en viktig roll i den folkbildande uppgift som digitaliseringen genererar. Det är positivt, men det betyder även att invånar-

na har höga förväntningar på medarbetarnas förmåga att ge stöd utifrån nya tekniker och metoder inom medie-, informations- och kommunikationsområdet.

Möjligheter

Bibliotekssamverkan i Västernorrland har en god grund att stå på. Invånarna har ett stort förtroende för folkbiblioteken³. Snabba bredband och en kontinuerlig vidareutveckling av medarbetarnas digitala kompetenser bidrar till likvärdig biblioteksverksamhet inom regionen som helhet. Folkbiblioteken delar medier och kunskaper över kommungränserna och gemensamma kampanjer ger tyngd åt prioriterade insatser. Dessutom ökar staten via Kulturrådet stödet till biblioteksutveckling på både regional och kommunal nivå genom satsningen ”Stärka bibliotek i hela landet 2018–2020”.

Regionbibliotek Västernorrland erbjuder olika forum för samverkan. Folkbibliotekens chefer ingår i en bibliotekschefsgrupp och medarbetarna samarbetar i flexibla nätverk. Regionbiblioteket möter folkbib-

³) <https://www.biblioteksforeningen.se/rapporter/anvandarundersokning-om-folkbibliotek/>

Foto: Daniel Håkansson

liotekens behov av verksamhetsutveckling genom processkartläggning, utvärdering och projektstöd. Det finns en tradition inom Region Västernorrlands biblioteksverksamheter att samverka med varandra och andra i frågor som rör folkbildning och utbildning. Dessutom medverkar regionbiblioteket i nationella insatser som riktar sig till folkbiblioteken samt följer övergripande utveckling och forskning inom olika biblioteksområden.

Mål

- Att fortsätta arbetet med att stimulera och stödja de bibliotekssamarbeten som idag finns inom regionen.
- Att initiera långsiktigt hållbar samverkan med Region Västernorrlands folkhögskolor och med andra aktörer inom folkbildningsområdet.
- Att stödja folkbibliotekens digitala transformation.
- Att utveckla fler metoder för kunskapsdelning och kollegialt lärande mellan medarbetarna på folkbiblioteken.
- Att anordna fortbildning för folkbibliotekens medarbetare, bland annat i samarbete med utbildningar inom biblioteks- och informationsvetenskap.
- Att undersöka nya digitala former för folkbiblioteken att dela innehåll och material med varandra.
- Att anpassa stöd och arbetsinsatser till folkbibliotekens olika behov.
- Att bevaka och förmedla information till folkbiblioteken i gemensamma och enskilda utvecklingsfrågor. Särskilt uppmärksamma aktuell forskning inom relevanta områden.
- Att se över befintliga avtal om medieförsörjning med utgångspunkt i de kommunala och regionala biblioteksuppdragen.
- Att medverka i folkbibliotekens översyn av medieöverenskommelser mellan kommunerna.
- Att vid behov utgöra ett stöd för folkbiblioteken att ta fram ansökningar till Stärkta bibliotek.

Foto: Daniel Håkansson

DEMOKRATI OCH DELAKTIGHET

I det här avsnittet beskrivs delområdet demokrati och delaktighet, de utmaningar och möjligheter som finns och vilka mål regionbiblioteket har för planperioden.

2 § *Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.*

4 § *Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.*

5 § *Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de natio-*

nella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på

1. *de nationella minoritetsspråken,*
2. *andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och*
3. *lättläst svenska.*

Biblioteken ska spegla samhällets mångfald och sprida kunskap om det demokratiska samhällets grundläggande lagar och värden. Biblioteken har en uppgift att låta människor och åsikter komma till tals och synas.

Utmaningar

Det demokratiska uppdrag som offentligt finansierade bibliotek har påverkas av ett samhälle där olika perspektiv och erfarenheter ställs mot varandra: stad mot landsbygd, välbärgade mot ekonomiskt utsatta, högutbildade mot dem utan icke-eftergymnasiala studier, anställda mot arbetslösa, etablerade mot nyanlända.

Biblioteken har en utmaning i att erbjuda likvärdighet och att motverka utanförskap.

Folkbiblioteket är till för alla. I biblioteket möts människor, åsikter, intressen och sätt att vara. Det är en utmaning att hitta lösningar där allas rättigheter och möjligheter tas tillvara.

Mediesamhället ändras i snabb takt, vilket kräver en ökad medie- och informationskunnighet (MIK). Digitaliseringen av samhället gör också att en del människor känner sig utanför och behöver stöd för att bli digitalt delaktiga.

Möjligheter

Folkbiblioteken är offentligt finansierade, öppna rum, tillgängliga både i centralorter och på landsbygd. Det är en styrka i demokratiarbetet. Folkbiblioteken är en viktig instans för nyanlända och har utvecklat verksamhet för den gruppen som går att bygga vidare på.

Tillgänglighet som ett centralt arbetsområde för folkbiblioteken stärks av en ny statlig inriktning på funktionshinderpolitiken⁴. Syftet är att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsvariationer. Biblioteken har sedan länge verkat utjämnande och haft som uppgift att prioritera de grupper i samhället som inte haft samma förutsättningar eller möjligheter.

Regeringens digitaliseringsstrategi⁵ har bland annat lett fram till den nationella satsningen ”Digitalt först med användaren i fokus 2018-2020”, vilket ger regionbiblioteket resurser till att arbeta med kompetenshöjande insatser inom det digitala området för folkbiblioteksmedarbetare. Folkbiblioteken har blivit en viktig aktör i arbetet med digital delaktighet och har en tradition av att arbeta med frågor kring informationssökning och källkritik för att motverka okunskap och filterbubblor.

Två nya utredningar kring nationella minoriteter⁶ stärker region- och folkbiblioteken i arbetet med att sprida kunskap och utgöra ett stöd för de nationella minoriteterna och urfolket samerna. Region Västernorrland är förvaltningsområde för finska och samiska, vilket kan ge stöd i det arbetet.

Mål

- Att stärka och stötta folkbiblioteken i frågor som rör det demokratiska uppdraget.
- Att delta i regionala samråd med representanter för de nationella minoriteterna och urfolket samerna.
- Att ta ett tydligt ansvar för att aktivt sprida kunskap om landets nationella minoriteter och urfolket samerna.
- Att bistå folkbiblioteken i arbetet att tillgängliggöra biblioteksverksamheten för invånare, oavsett funktionsvariation.
- Att medverka i arbetsinsatser inom Digitalt först på nationell nivå.
- Att genomföra Digitalt först tillsammans med folkbiblioteken i regionen.

4) <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/05/en-funktionshinderspolitik-for-ett-sverige-som-haller-ihop/>

5) <https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2017/05/for-ett-hallbart-digitaliserat-sverige---en-digitaliseringsstrategi/>

6) En starkt minoritetspolitik <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/lagratsremiss/2018/02/en-starkt-minoritetspolitik/>

LITTERATURFRÄMJANDE

Litteraturfrämjande innebär att synliggöra litteratur och litterära upphovspersoner, exempelvis via författarsamtal, uppläsningar eller workshops. Det kan också innebära informationspridning som stärker och gynnar litteraturen som konstform, till exempel genom att stödja och förbättra förutsättningar för bokutgivning och verksamma litterära upphovspersoner.

LÄSFRÄMJANDE

Läsfrämjande innebär att arbeta för att få fler personer att ta del av litteratur, samt för de som redan tar del av litteratur att öka bredden och mängden av den litteratur de tar del av. Med andra ord ta bort hinder för läsning, bredda en repertoar och stärka läsarens självförtroende och läsidentitet. I Kulturrådets handlingsprogram för läsfrämjande finns en utvidgad definition av begreppet.

LITTERATUR- OCH LÄSFRÄMJANDE

I det här avsnittet beskrivs delområdet litteraturfrämjande respektive läsfrämjande verksamhet, de utmaningar och möjligheter som finns och vilka mål regionbiblioteket har för planperioden. Innehållet i de båda begreppen tydliggörs i Kulturrådets beskrivning.

LITTERATURFRÄMJANDE

2 § [...] Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt.

Sedan 2015 har regionbiblioteket ett uppdrag verka för litteraturen som konstform och att stödja regionala författarskap. Uppdraget omfattar också det litterära skrivandet. En översiktlig kartläggning och tillskapandet av ett författarnätverk i regionen har utgjort ett första steg i arbetet med att stödja dagens verksamma litterära utövare. Att synliggöra författarskap genom stöd till litterära evenemang och författarporträtt på Region Västernorrlands webbplats har skett. Även äldre författarskap har lyfts fram.

Utmaningar

En uppdaterad och utvidgad kartläggning av det litterära landskapet i regionen behövs som utgångspunkt för det fortsatta arbetet, även att bättre definiera och precisera uppdraget och dess målgrupper. Det är i sig en utmaning att nå alla litterära aktörer i regionen och att föra en dialog kring önskemål och samarbeten utifrån olika roller.

Vi har många nyanlända som har en erfarenhet som litterära aktörer, att nå dessa är angeläget för att ge dem en möjlighet att synas och utvecklas vidare. Även de nationella minoriteternas och urfolket samernas litterära röster saknas delvis i regionen.

Arvoderingen av litterärt yrkesverksamma varierar och det finns få offentliga arenor för litteraturen i regionen. Det saknas i stor utsträckning utbildningar och kurser inom litterärt skrivande i Västernorrland.

Möjligheter

Genom en fördjupad kartläggning av det litterära Västernorrland och regionens litterära utövare kan Region Västernorrland formulera en strategi för det fortsatta arbetet. Ett nätverk skapar möjligheter för regionens författare att mötas och utbyta erfarenheter.

Samtidigt får Region Västernorrland kunskap om de behov och önskemål som författarna har.

Att synliggöra verksamma författare och äldre författarskap är en del av litteraturuppdraget. Där finns möjlighet att lyfta fram lokala författare på Region Västernorrlands webbplats genom fortsatt uppbyggnad av webbplatsen ”Författare i Västernorrland” samt i den webbaserade utbudskatalogen ”Jojjo”. Att stödja författarna i samband med olika evenemang och mässor samt att erbjuda fortbildning för folkbibliotekens medarbetare och andra litterärt intresserade är andra sätt.

Även projektet AIRY, Artist in Residence, Västernorrland, med finansiering från Kulturrådet, finns som en möjlighet för litterära utövare.

Det finns goda erfarenheter från projektsatsningar med syfte att låta människor berätta sin egen livshistoria. Dessa kan tas tillvara för att stimulera till eget skrivande, enskilt eller i grupp. Regionens folkhögskolor, studieförbund och samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer är idag aktörer inom området.

Mål

- Att genomföra en fördjupad kartläggning av det litterära landskapet.
- Att utifrån resultatet av kartläggningen formulera en strategi för arbetet för litteraturen som konstform.
- Att synliggöra regionens författarskap, dagens och äldre.
- Att med olika insatser stödja litterära evenemang i regionen.
- Att verka för att de rekommendationer kring arvoden för litterära aktörer som finns efterlevs.
- Att arrangera en regional bokmessa.
- Att ägna särskild uppmärksamhet åt författare som skriver på andra språk samt de nationella minoriteternas och urfolket samernas litteratur.
- Att stimulera till eget skrivande, bland annat genom att verka för fler utbildningar och kurser i litterärt skrivande i regionen.

LÄSFRÄMJANDE

Läsfrämjande verksamhet riktar sig till alla åldrar, med barn och unga som en prioriterad målgrupp.

Den regionala biblioteksverksamheten har fokus på metodutveckling, som stöd till folkbibliotekens arbete eller i egna projektsatsningar. De senare sker vanligtvis i samverkan med andra aktörer.

Utmaningar

När det gäller barn och ungdomar har tidigare rapporter konstaterat en minskad läskunnighet och som en följdverkan svårigheter att ta till sig kunskap. Även om nyare undersökningar är positiva kvarstår ett behov av att stärka läskunnigheten. Bibliotekens utmaning är att genom läslust stärka läskunnighet och personlig utveckling⁷.

Tidiga insatser för att stimulera små barns språkutveckling ger goda resultat framöver, men förutsätter en samverkan mellan dem som möter små barn i sin verksamhet. Barns läsning hör samman med vuxna som läsande förebilder. Det finns en utmaning att öka kunskapen om läsningens betydelse för barn och unga, visa på de vuxnas roll och därmed också att verka läsfrämjande för alla åldrar.

Den digitala utvecklingen skapar nya sätt att läsa men även nya sätt att lära. En utmaning är att se läsning i ett nytt perspektiv. Ett utvidgat läsbegrepp synliggör olika förutsättningar och behov.

Möjligheter

Det finns en stor erfarenhet att ta till vara när det gäller läsfrämjande verksamhet. Tidigare projektsatsningar har vidareutvecklats i samverkan, metoder och kompetensutveckling.

Det finns ett brett kunnande och ett djupt intresse bland folkbibliotekens medarbetare när det gäller skönlitteratur, en god grund för det fortsatta arbetet. Möjligheten att mot bakgrund av gjorda erfarenheter och nya forskningsrön arbeta med olika metoder och former att verka läsfrämjande är stora.

Med det treåriga metodprojektet *Bokstart*⁸ har regionbiblioteket nått ett stort antal asylsökande

7) <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/internationella-jamforande-studier-pa-utbildningsområdet/pisa-international-studie-om-15-aringars-kunskaper-i-matematik-naturvetenskap-och-lasforstaelse>

8) <https://www.bokstart.se/>

Foto: Daniel Håkansson

och nyanlända småbarnsfamiljer med läsfrämjande verksamhet på boenden och i hemmen. Genom att ta vara på de erfarenheter som gjorts i projektet finns goda förutsättningar att i samverkan med bland annat folkbibliotek, förskola och barnhälsovård arbeta med små barns språkutveckling i Västernorrland.

Att läsa och skriva digitalt, att tillämpa ett utvidgat läsbegrepp som inkluderar ljud och bild i läsning och skrivande, öppnar upp för nya sätt att få upplevelser och kunskap, nya sätt att uttrycka sig.

Mål

- Att ta ett helhetsgrepp i ett läsfrämjande arbete för alla.
- Att stödja folkbibliotekens arbete med språkstartnätverk och små barns läsning.
- Att initiera och stödja läsfrämjande projekt.
- Att vidareutveckla nya former för att arbeta med förmedling av skönlitteratur.
- Att utforska det vidgade läsbegreppet med andra kulturformer.
- Att stimulera till läsning i olika e-format.

STYRDOKUMENT

Bibliotekslagen (SFS 2013:801)

Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2018:137)

Skollagen (SFS 2010:801)

Språklag (SFS 2009:600)

Diskrimineringslagen (SFS 2008:567)

Hälso- och sjukvårdslag (SFS 1982:763)

Patientlag (SFS 2014:831)

FN:s konvention om barnets rättigheter

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

UNESCO:S folkbiblioteksmanifest

De nationella kulturpolitiska målen

Handlingsplan för läsfrämjande, Kulturrådet 2014

För ett hållbart digitaliserat Sverige – en digitaliseringsstrategi

Globala målen och Agenda 2030

Regionplanen; Liv, hälsa och hållbar utveckling i Västernorrland

Kulturplan för Västernorrland 2019–2022

Strategiskt kulturarvsprogram för Västernorrland 2017–2020

